

Overwegingen bij de uitbouw van het particuliere natuurbehoud

Eckhart KUYKEN

Laboratorium voor Oecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud, Rijksuniversiteit Gent

1. Inleiding : natuurbehoud voor en na 1970

De strijd voor het natuurbehoud wordt sedert ruim driekwart eeuw gestreden. Tot voor kort waren evenwel de resultaten te weinig tastbaar of spectaculair om de inertie van het grote publiek te overwinnen. Daardoor moest de beweging lang de nodige steun ontberen; deze situatie leidde tot een moeilijk te doorbreken vicieuze cirkel.

Daar waar in onze buurlanden de bewustwording voor natuur en milieu reeds lang tot ontwikkeling kwam, moesten wij in België op de doorbraak wachten tot 1970, het Europees Natuurbeschermingsjaar. Toen pas werd het publiek en vooral de politicus wakker geschud en gingen beide hun verantwoordelijkheid als hoeder van natuur en landschap beseffen. Er werd antwoord gezocht op de vragen over de relevantie en de draagwijdte van natuurbehoud als onderdeel van de globale milieustrategie, over de functie van reservaten in toekomstige natuur- of landschapsparken, over de rol, de taakverdeling en overkoepeling van de private organisaties, over de inbreng van de wetenschap, en zoveel meer. Mede door de lessen in contestatie en inspraak van 1968 evolueerde de oorspronkelijk eerder elitaire natuurbehoudsstroming tot een bredere, maatschappelijk geëngageerde milieubeweging.

Ook op overheidsvlak werd in dit laatste decennium meer gepresteerd dan ooit voorheen. Het natuurbehoud kreeg zijn wettelijke basis, hoewel uitvoeringsbesluiten maar langzaam volgden. Natuurbehoud kreeg ook stilaan officieel, maar nog te bescheiden, zijn plaats in de ruimtelijke planning, de landinrichting, de landschapszorg en het algemeen milieubeheer. Ook inzake vogelbescherming en terreinverwerving door de overheid werd belangrijke vooruitgang geboekt, vooral de laatste jaren.

Helaas, door de economische recessie en de daaruit voortvloeiende socio-economische problemen dreigt vooral de politieke inzet af te nemen. Bezuiniging en werkverschaffing eisen — in grote mate terecht — zeer veel aandacht op, maar leiden vaak tot economische maatregelen, die zeker voor het natuurlijk milieu niet altijd gunstig zijn. Waakzaamheid vanuit de basis is dan ook des te belangrijker geworden.

2. Rol en organisatie van het particuliere natuurbehoud

Het particuliere natuurbehoud achten wij onmisbaar als complementair luik naast het officiële : stimulerend en bijsturend waar nodig, aanvullend waar mogelijk.

Om deze rol te vervullen is verantwoordelijkheidszin en een rationele benadering noodzakelijk. Vooreerst dient alles wat rond « natuurlijk milieu » gebeurt ondubbelzinnig herkenbaar te zijn in de veelheid van andere, min of meer verwante milieuproblemen. In deze sektor (of « zuil ») zien wij gegroepeerd de diverse facetten : natuurstudie, natuurbeschermingseducatie, faunabescherming, vrijwaring en beheer van natuurgebieden, oprichting van natuur- en landschapsparken en fondswerving. Het is duidelijk dat de grote verenigingen (De Wielewaal, het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie, het Coördinatie-Comité voor de Bescherming van de Vogels, De Belgische Natuur- en Vogelreservaten, de Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon en het Wereld Natuur Fonds) momenteel in één van deze facetten hun hoofdfunctie hebben. Dit kan bij hun verdere uitbouw geaccentueerd worden (zoals in Nederland); al te grote overlap leidt immers tot begripsverwarring naar buitenuit en betekent onvermijdelijk energieverlies. Ook organisatorisch en vooral strategisch dringen werkafspraken over taakverdeling zich op, waarbij echter geen monopolies moeten ontstaan.

Naast de landelijke verenigingen en hun functie ten opzichte van de overheid is de plaats van regionale en sub-regionale lokale groepen van primordiaal belang. Zij staan immers het dichtst bij de basis : de leden zelf. Deze vrijwilligers moeten zich kunnen ontplooiën in die facetten waarvoor zij het meeste aanleg hebben, waarmee zij zich kunnen identificeren. Dit impliceert dat lokale, plaatselijke en streekverenigingen (b.v. de v.z.w. « Durme »; « Natuur en Landschap », Tienen; « De Torrenvalk », Tielt; de « Stichting Omer Wattez »; « Bero », Beringen; Isis;...; maar ook plaatselijke afdelingen van De Wielewaal en van de jeugdbonden voor natuurstudie een breder actieterrain kunnen hebben dan voornoemde verenigingen.

Deze laatste moeten dan ook noodzakelijkerwijze van bovenuit vooral dienstverlenend en beleidsondersteunend werken, wat hun tegelijk het nodige prestige zal verlenen om in hun facet of specialisatie een overkoepelende rol te vervullen. Regionale en lokale groepen moeten ervan overtuigd worden dat alleen door dergelijke strategie van herkenbare frontvorming het particuliere natuurbehoud als volwaardig gesprekspartner zal gelden voor de overheid.

Op provinciaal niveau kunnen de krachten gebundeld worden in provinciale milieufederaties. Deze vormen het samenwerkingsverband tussen plaatselijke en streekverenigingen in verband met natuur- en milieubehoud. Via een gemeenschappelijke vertegenwoordiging onder de noemer « natuur » (b.v. het Nationaal Verbond voor Natuurbescherming) kan dan uiteindelijk een grote koepel (zoals de Bond Beter Leefmilieu) gedragen worden, samen met de andere zuilen, b.v. betreffende energie, milieuhygiëne, ruimtelijke ordening, monumentenzorg en woonmilieu, ... en met de provinciale milieufederaties.

3. Verwerving en beheer van reservaten.

De plaats en de functie van natuurreservaten in een realistisch milieubeleid is onvervangbaar. Ze dragen bij tot het openhouden van de landelijke ruimte en het in optimale voorwaarden in stand houden en zelfs verhogen van de biologische diversiteit. Naast deze ruimtelijke en kwalitatieve aspecten zijn er uiteraard nog ethische, esthetische, wetenschappelijke en sociale motieven voor de oprichting van reservaten.

Dit zeer concreet aspect van natuurbehoud vergt een pragmatische aanpak en strategie, met achtereenvolgens prospectie en onderzoek, fundamenteerde keuze, duurzame verwerving en deskundig beheer.

Natuurreservaten zijn geen ondoordringbare gebieden achter prikkeldraad, geen privé-tuinen van de geprivilegieerde bioloog, maar ook geen pretparken of recreatiegebieden. Het zijn merkwaardige en kwetsbare openluchtarchieven, rijkgevolde musea met grote potenties.

Iedereen weet en begrijpt dat niet alle archieven, grotten met muurschilderingen en dergelijke toegankelijk zijn voor het publiek; vele worden gesloten om totale ontreding te voorkomen. Iedereen weet en aanvaardt bovendien dat het bewaren van deze kunstschaten grote investeringen en onderhoudskosten vergt.

Zo is het ook met de natuurreservaten: niet elk terrein bezit de draagkracht om wandelaars en zelfs geïnteresseerde bezoekers zonder beperkingen op te vangen. De kwetsbaarheid van vegetaties en dierenleven, of de ligging en de structuur van sommige gebieden maken het soms onverantwoord deze open te stellen. Toch zal zoveel mogelijk getracht worden door bewegwijzerde natuurpaden en geleide excursies het publiek toe te laten. Met behulp van natuurgidsen en vrijwilligers uit natuurhistorische kringen kunnen beheerswerkgroepen rond reservaten de geïnteresseerde bezoekers opvangen. Deze educatieve functie van de reservaten moet worden benut om een grotere belangstelling bij het publiek te realiseren, nieuwe leden te rekruteren en aldus en grotere invloed op de politieke wereld uit te oefenen.

Met nauwelijks 15.000 ha reservaten (ca. 0,45 % van de rijksoppervlakte) steekt ons land beschamend af tegenover de buurlanden. Met bewondering kijken wij op naar Nederland waar één enkele particuliere vereniging alléén reeds 36.000 ha. in eigendom heeft: « Natuurmonumenten » kan evenwel op de morele en financiële inbreng rekenen van ruim 270.000 leden. Het is evident dat dergelijk sterk front een zware staatssteun geniet (en zonodig kan afdwingen).

In het komende decennium moet onze vereniging de reeds gestarte doorbraak bevestigen: **vervielfoudiging van ons ledenaantal en van onze reservaatoppervlakte moeten daarbij een haalbaar streefdoel zijn.** Met ons groeiend ledenaantal en een professionele aanpak durven we rekenen op een wezenlijke erkenning en ruime subsidiëring van overheidswege om onze onvervangbare complementaire rol naast het officiële natuurbehoud naar behoren te vervullen.